

Zvuková stránka a grafémika češtiny

hláskové změny: shrnutí

znělostní asimilace

- primárně ortoepická = **regresivní asimilace**

znělostní asimilace

- primárně ortoepická = **regresivní asimilace**
- projevuje se **uvnitř slova i přes hranici slov**
  - *obklad* [opklat]   *pod šeříkem* [pot ʃɛɾi:kɛm]

znělostní asimilace

- primárně ortoepická = **regresivní asimilace**
- projevuje se **uvnitř slova i přes hranici slov**
  - *obklad* [opklat]   *pod šeříkem* [pot ʃɛɾi:kɛm]
- podléhají jí i neslabičné předložky *k domu* [g domu]

znělostní asimilace

- primárně ortoepická = **regresivní asimilace**
- projevuje se **uvnitř slova i přes hranici slov**
  - *obklad* [opklat]   *pod šeříkem* [pot ʃɛri:kɛm]
- podléhají jí i neslabičné předložky *k domu* [g domu]
- hranice slov – u párových souhlásek pravidelně

znělostní asimilace

- primárně ortoepická = **regresivní asimilace**
- projevuje se **uvnitř slova i přes hranici slov**
  - *obklad* [opklat]   *pod šeříkem* [pot ʃɛɾi:kɛm]
- podléhají jí i neslabičné předložky *k domu* [g domu]
- hranice slov – u párových souhlásek pravidelně
- hranice slov – při **kombinaci párová** na konci + **jedinečná** na začátku

znělostní asimilace

- primárně ortoepická = **regresivní asimilace**
- projevuje se **uvnitř slova i přes hranici slov**
  - *obklad* [opklat]   *pod šeříkem* [pot ʃɛri:kɛm]
- podléhají jí i neslabičné předložky *k domu* [g domu]
- hranice slov – u párových souhlásek pravidelně
- hranice slov – při **kombinaci párová** na konci + **jedinečná** na začátku
  - **jednoslabičné předložky** → vždy **znělá**   *pod mostem* [pod mostɛm]

znělostní asimilace

- primárně ortoepická = **regresivní asimilace**
- projevuje se **uvnitř slova i přes hranici slov**
  - *obklad* [opklat]   *pod šeříkem* [pot ʃɛri:kɛm]
- podléhají jí i neslabičné předložky *k domu* [g domu]

- hranice slov – u párových souhlásek pravidelně
- hranice slov – při **kombinaci párová** na konci + **jedinečná** na začátku
  - **jednoslabičné předložky** → vždy **znělá**   *pod mostem* [pod mostɛm]
  - **ostatní kontexty** → **neutralizace** na konci slova *jed' metrem* [jɛc mɛtrɛm]

asimilace znělosti: zvláštnosti

- **-sh-** uvnitř slov možná **regresivní** i **progresivní** asimilace

asimilace znělosti: zvláštnosti

- **-sh-** uvnitř slov možná **regresivní** i **progresivní** asimilace
  - regresivní → -zh-   *shoda* [zhoda]
  - progresivní → -sx-   *shoda* [sxoda]

asimilace znělosti: zvláštnosti

- **-sh-** uvnitř slov možná **regresivní** i **progresivní** asimilace
  - regresivní → -zh-   *shoda* [zhoda]
  - progresivní → -sx-   *shoda* [sxoda]
- **!!! neplatí na hranici slov** – jen regresivní *s hostem* [z hostem]

asimilace znělosti: zvláštnosti

- **-sh-** uvnitř slov možná **regresivní** i **progresivní** asimilace
  - regresivní → -zh-   *shoda* [zhoda]
  - progresivní → -sx-   *shoda* [sxoda]
- **!!! neplatí na hranici slov** – jen regresivní s *hostem* [z hostem]
- **VÝJIMKY**
shora, shůry, shladit, shluknout se, shoblovat, shluk → **pouze [zh]**

asimilace znělosti: zvláštnosti

- **-sh-** uvnitř slov možná **regresivní** i **progresivní** asimilace
  - regresivní → -zh-   *shoda* [zhoda]
  - progresivní → -sx-   *shoda* [sxoda]
- **!!! neplatí na hranici slov** – jen regresivní s *hostem* [z hostem]
- **VÝJIMKY**
shora, shůry, shladit, shluknout se, shoblovat, shluk → **pouze [zh]**
- hláska **v** **podléhá** regresivní asimilaci, **ale** samo ji **nezpůsobuje**
  - *v továrně* [f tova:rɲɛ]   *květina* [kvjɛcɪna]

asimilace znělosti: zvláštnosti

- hláska *ř*

asimilace znělosti: zvláštnosti

- hláska *ř*
- **znělá** → mezi vokály či znělými konsonanty; na začátku slova před vokálem

asimilace znělosti: zvláštnosti

- hláska *ř*
- **znělá** → mezi vokály či znělými konsonanty; na začátku slova před vokálem
  - *kořeni* [kɔ_ɪɾɛɲiː], *hřbitov* [h_ɪɾbɪtof], *ředitel* [ɾɛɟɪtɛl]

asimilace znělosti: zvláštnosti

- hláska *ř*
- **znělá** → mezi vokály či znělými konsonanty; na začátku slova před vokálem
  - *kořeni* [ko_ɪɾɛɲiː], *hřbitov* [h_ɪɾbɪtof], *ředitel* [ɾɛɟɪtɛl]
- **neznělá** → konec slova před pauzou, susedství neznělé hlásky

asimilace znělosti: zvláštnosti

- hláska *ř*
- **znělá** → mezi vokály či znělými konsonanty; na začátku slova před vokálem
  - *kořeni* [ko_ɪɛɲi:], *hřbitov* [h_ɪɾbɪtof], *ředitel* [ɾɛɟɪtɛl]
- **neznělá** → konec slova před pauzou, sousedství neznělé hlásky
  - !!! POZOR: podléhá **oběma směřům asimilace**
věř [vjɛ_ɪɾ], *řka* [ɾka], *při* [p_ɪɾ]

asimilace znělosti: zvláštnosti

- hláska *ř*
- **znělá** → mezi vokály či znělými konsonanty; na začátku slova před vokálem
  - *kořen* [ko_ɾɛɲi:], *hřbitov* [h_ɾbɪtof], *ředitel* [ɾɛɟitel]
- **neznělá** → konec slova před pauzou, sousedství neznělé hlásky
  - !!! POZOR: podléhá **oběma směřům asimilace**
věř [vjɛ_ɾ], *řka* [ɾka], *při* [p_ɾi]
- **znělá na začátku slova způsobuje pravidelnou regresivní asimilaci**
  - *k řízku* [g_ɾi:sku]

artikulační asimilace: místo

- *mf/mv* → *m̠f/m̠v* (vzniká labiodentální *m̠*)
  - *komfort* [kom̠fort]
  - *tramvaj* [tram̠vaj]

artikulační asimilace: místo

- ***mf/mv* → *m̠f/m̠v* (vzniká labiodentální *m̠*)**
  - *komfort* [kom̠fort]
  - *tramvaj* [tram̠vaj]

- ***nk/ng* → *ŋk/ŋg* (vzniká velární *ŋ*)**
  - *venkovní* [vɛŋkovni:]
  - *mango* [maŋgo]

artikulační asimilace: způsob

- většina kontextů: obě varianty – asimilovaná i neasimilovaná

artikulační asimilace: způsob

- většina kontextů: obě varianty – asimilovaná i neasimilovaná
  - *ts/ds* → [ts] i [c] / [ds] i [c]
dětský [ɟɛtski:] i [ɟɛtski:], *lidský* [lɪtski:] i [lɪtski:]

artikulační asimilace: způsob

- většina kontextů: obě varianty – asimilovaná i neasimilovaná
  - *ts/ds* → [ts] i [t̥s] / [ds] i [d̥s]
dětský [ɟɛt̥ski:] i [ɟɛtski:], *lidský* [lɪt̥ski:] i [lɪtski:]
  - *tš/dš* → [tʃ] i [t̥ʃ] / [dʃ] i [d̥ʃ]
kratší [krat̥ʃi:] [kratʃi:], *řidší* [r̥ɪt̥ʃi:] i [r̥ɪtʃi:]

artikulační asimilace: způsob

- většina kontextů: obě varianty – asimilovaná i neasimilovaná
  - **ts/ds** → [ts] i [ts̩] / [ds] i [ts̩]
dětský [ɟɛtski:] i [ɟɛts̩ki:], *lidský* [lɪtski:] i [lɪts̩ki:]
  - **tš/dš** → [tʃ] i [tʃ̩] / [dʃ] i [tʃ̩]
kratší [kratʃi:] [kratʃ̩i:], *řidší* [rɪtʃi:] i [rɪtʃ̩i:]
  - **dz/dž** → [dz] i [dz̩] / [dʒ] i [dʒ̩]
podzim [podzɪm] i [podz̩ɪm], *bydžovský* [bɪdʒofski:] i [bɪdʒ̩ofski:]

artikulační asimilace: způsob

- většina kontextů: obě varianty – asimilovaná i neasimilovaná
  - *ts/ds* → [ts] i [ts̩] / [ds] i [ts̩]
dětský [ɟɛtski:] i [ɟɛts̩ki:], *lidský* [lɪtski:] i [lɪts̩ki:]
  - *tš/dš* → [tʃ] i [tʃ̩] / [dʃ] i [tʃ̩]
kratší [kratʃi:] [kratʃ̩i:], *řidší* [rɪtʃi:] i [rɪtʃ̩i:]
  - *dz/dž* → [dz] i [dz̩] / [dʒ] i [dʒ̩]
podzim [podzɪm] i [podz̩ɪm], *bydžovský* [bɪdʒofski:] i [bɪdʒ̩ofski:]
- **neasimilovaně** (=zdvojeně) v kontextech

artikulační asimilace: způsob

- většina kontextů: obě varianty – asimilovaná i neasimilovaná
  - **ts/ds** → [ts] i [t̪s] / [ds] i [d̪s]
dětský [ɟɛt̪ski:] i [ɟɛtski:], *lidský* [lɪt̪ski:] i [lɪtski:]
  - **tš/dš** → [tʃ] i [t̪ʃ] / [dʃ] i [d̪ʃ]
kratší [krat̪ʃi:] [kratʃi:], *řidší* [r̪ɪt̪ʃi:] i [r̪ɪtʃi:]
  - **dz/dž** → [dz] i [d̪z] / [dʒ] i [d̪ʒ]
podzim [pod̪zɪm] i [podzɪm], *bydžovský* [bɪd̪ʒofski:] i [bɪdʒofski:]
- **neasimilovaně** (=zdvojeně) v kontextech
  - na hranici slov (platí i pro jednoslabičné předložky) *dostat se* [dostat sɛ]

artikulační asimilace: způsob

- většina kontextů: obě varianty – asimilovaná i neasimilovaná
  - **ts/ds** → [ts] i [ts̩] / [ds] i [ts̩]
dětský [ʃɛtski:] i [ʃɛts̩ki:], *lidský* [lɪtski:] i [lɪts̩ki:]
  - **tš/dš** → [tʃ] i [tʃ̩] / [dʃ] i [tʃ̩]
kratší [kratʃi:] [kratʃ̩i:], *řidší* [řɪtʃi:] i [řɪtʃ̩i:]
  - **dz/dž** → [dz] i [dz̩] / [dʒ] i [dʒ̩]
podzim [podzɪm] i [podz̩ɪm], *bydžovský* [bɪdʒofski:] i [bɪdʒ̩ofski:]
- **neasimilovaně (=zdvojeně) v kontextech**
  - na hranici slov (platí i pro jednoslabičné předložky) *dostat se* [dostat sɛ]
  - na hranici předpona + kořen *odsoudit* [ʔotsouɟɪt]

neutralizace

- ztráta znělosti

neutralizace

- ztráta znělosti
- **na konci slov**
  - *dopad* [dopat], *pod* [pot]

neutralizace

- ztráta znělosti
- **na konci slov**
  - *dopad* [dopat], *pod* [pot]
- **uvnitř slova před rázem**
  - *nadužívat* [natʔuzi:vat]

vkladné hlásky

- vkladné *j*

- *filozofie* [filozofijɛ]

Marie [marijɛ]

vkladné hlásky

- vkladné *j*

- *filozofie* [filozofijɛ]

Marie [marijɛ]

- vkladné *u* u slov *sedm*, *osm*:

- [sɛdum], [osum]

- !!! ortoepické i bez: [sɛdɚ̩], [osɚ̩]

vypouštění j

- možné u tvarů **pomocného** slovesa *být*
  - *byl jsem* [bɪl sɛm] i [bɪl jsɛm]

vypouštění j

- možné u tvarů **pomocného** slovesa *být*
  - *byl jsem* [bɪl sɛm] i [bɪl jsɛm]
- ortoepické je zachování i vypuštění
  - doporučené je vypuštění
- nemožné u plnovýznamového *být* či na začátku věty
  - *kde jsi* [gdɛ jsɪ]   *jste to vy* [jstɛ to vɪ]

vypouštění j

- možné u tvarů **pomocného** slovesa *být*
  - *byl jsem* [bil sɛm] i [bil jsɛm]
- ortoepické je zachování i vypuštění
  - doporučené je vypuštění
- **neortoepické** u plnovýznamového *být* či na začátku věty
  - *kde jsi* [gdɛ jsɪ]   *jste to vy* [jstɛ to vɪ]

spojení dvou stejných souhlásek

- zdvojeně

spojení dvou stejných souhlásek

- **zdvojeně**

- na hranici slov *byl líný* [bil l:ni:]
- na hranici složených slov *dvojjeħlan* [dvojjeħlan]
- v příponách imperativu *–me nezklamme* [nesklamme]
- rozlišení významu *praští* [praʃci:] VS *pražští* [praʃʃci:], *podruh* [podrux] VS *poddruh* [poddrux]

spojení dvou stejných souhlásek

- **zdvojeně**

- na hranici slov *byl líný* [bil l:ni:]
- na hranici složených slov *dvojjeħlan* [dvojjeħlan]
- v příponách imperativu *–me nezklamme* [nesklamme]
- rozlišení významu *praští* [praʃci:] VS *pražští* [praʃʃci:], *podruh* [podrux] VS *poddruh* [poddrux]

- **ostatní kontexty ortoepické obě možnosti**

- *odtud* [ottut] i [otut], *vyšší* [viʃʃi:] i [viʃi:], *hrdliččín* [ħrdlitʃtʃin] i [ħrdlitʃin]

spojení dvou stejných souhlásek

- **zdvojeně**
  - na hranici slov *byl líný* [bil l:ni:]
  - na hranici složených slov *dvojjeħlan* [dvojjeħlan]
  - v příponách imperativu *–me nezklamme* [nesklamme]
  - rozlišení významu *praští* [praʃci:] VS *pražští* [praʃʃci:], *podruh* [podrux] VS *poddruh* [poddrux]
- **ostatní kontexty ortoepické obě možnosti**
  - *odtud* [ottut] i [otut], *vyšší* [viʃʃi:] i [viʃi:], *hrdliččín* [ħrdlitʃtʃin] i [ħrdlitʃin]
- **doporučená je zjednodušená výslovnost**
  - v kořeni, na nezřetelném švu (přípona)
  - *panna* [pana], *leccos* [letsos], *kamenný* [kameni:]

předložky s, z před sonorami

- **z**
  - zůstává znělá
  - z *lásky* [z la:ski], z *matky* [z matki]

předložky *s*, *z* před sonorami

- ***z***

- zůstává znělá
- *z lásky* [z la:ski], *z matky* [z matki]

- ***s***

- obě varianty – může zůstat neznělá, může asimilovat na znělou
- *s láskou* [s la:skou] i [z la:skou]
- *s matkou* [s matkou] i [z matkou]

předložky *s*, *z* před sonorami

- ***z***
  - zůstává znělá
  - *z lásky* [z la:ski], *z matky* [z matki]
- ***s***
  - obě varianty – může zůstat neznělá, může asimilovat na znělou
  - *s láskou* [s la:skou] i [z la:skou]
  - *s matkou* [s matkou] i [z matkou]
- **VÝJIMKY:** *s ním*, *s ní*, *s námi* a *s vámi* → jen nezněle
[s ni:m], [s ni:], [s na:mi], [s va:mi]

spojení různých sykavek

- zachování obou sykavek (tupá + ostrá)

spojení různých sykavek

- zachování obou sykavek (tupá + ostrá)
- může nastat asimilace, např.: -zš- [-sʃ-], -sž- [-zʒ-]

spojení různých sykavek

- zachování obou sykavek (tupá + ostrá)
- může nastat asimilace, např.: -zš- [-sʃ-], -sž- [-zʒ-]

- *snazší* [snasʃiː]
- *přes Šumavu* [př̩es ʃumavu]

spojení různých sykavek

- zachování obou sykavek (tupá + ostrá)
- může nastat asimilace, např.: -zš- [-sʃ-], -sž- [-zʒ-]

- *snazší* [snasʃi:]
- *přes Šumavu* [př̩es ʃumavu]

- *pražský* [praʃski:]
- *sžíravý* [zʒi:ravi:]